

УДК 336.7:338.2 (477)

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ

Б. Дуда

*Львівський національний університет ім. І. Франка
79008, м. Львів, проспект свободи 18
E-mail: bodyamshana@rambler.ru*

Розглянуто економічну суть та функціональне призначення державного регулювання валютного ринку. Проаналізовано основні проблеми та особливості державного регулювання валютного ринку, їх вплив на економіку України, банківський сектор, а також внутрішні фактори, викликані дестабілізацією ситуації в країні. Запропоновано заходи щодо оптимізації державного регулювання валютного ринку.

Ключові слова: банк, валюта, девальвація, обмінний курс, економічна політика, економічна роль держави, іноземна валюта, державне регулювання, центральний банк.

Постановка проблеми: У нинішній, на нашу думку, уже певною мірою посткризовий період, важливе значення має розуміння економічної суті, змісту та функціонального призначення державного регулювання валютного ринку. Неточне або взагалі помилкове розуміння цих понять призводить до хибних уявлень про роль, функції та завдання державного регулювання валютного ринку. Дана проблематика викликає різноманітні думки науковців. Незважаючи на значну кількість праць, в яких містяться ґрунтовні рекомендації та узагальнення щодо розуміння економічної суті державного регулювання валютного ринку, оптимізації здійснення такого регулювання та підвищення його ефективності в наявному масиві публікацій вітчизняних вчених недостатньо уваги приділено системному аналізу характерних рис та проблем регулювання валютного ринку. Недостатньо висвітлено функціональне призначення державного регулювання валютного ринку, важливість якого особливо яскраво проявилася під час валютно-фінансової кризи 2008–2009 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Сучасні наукові підходи до сутності державного регулювання валютного ринку та його функціонального призначення в контексті державного регулювання економіки досліджувалися вітчизняними вченими, зокрема А. Гальчинською, В. Гейцем, В. Козиком, С. Колтуном, В. Міщенком, І. Михасюком, В. Олійником, А. Філіпченком, С. Шумсакою, та іншими. Дослідженням валютного регулювання здійснювалося також О. Береславською, Я. Белінською, О.О. Резніковою, з досліджень яких видно, що розуміння суті державного регулювання валютного ринку значною

мірою визначає характер дій держави у цій сфері, дозволяє виявити глибинні взаємозв'язки між валютним регулюванням та економікою в цілому.

Наукові напрацювання стосовно економічної сутності та функціонального призначення державного регулювання валютного ринку не є значними і залишаються недостатньо розробленими в теоретичному та в методичному і практичному аспектах, а тому потребують подальшого вивчення.

Постановка завдання: Метою статті є запропонувати новий підхід до розуміння економічної суті державного регулювання валютного ринку, який розкриє особливості всіх процесів такого регулювання, дозволить побачити переваги та недоліки нинішнього державного регулювання та дасть змогу побачити спрямованість нинішнього функціонального призначення державного регулювання валютного ринку України.

Виклад основного матеріалу: Проблема державного регулювання валютного ринку є, безумовно, однією з найважливіших проблем державного регулювання економіки. З плином часу гострота проблеми не тільки не згладжується, а навпаки, ще більше посилюється. Одним з можливих труднощів посилення цієї проблеми ймовірно є те, що серед дослідників цієї проблематики немає єдності, щодо визначення терміну економічної суті та функціонального призначення державного регулювання валютного ринку.

Сучасні економісти та науковці пропонують чимало підходів щодо визначення економічної сутності та функціонального призначення державного регулювання валютного ринку. Спробуємо розглянути та проаналізувати переваги та недоліки кожного з таких підходів.

Валютний ринок - це ринок, на якому торгуються валюти, або в ширшому розумінні відбувається валютний оборот [8]. Тобто це система економічних відносин пов'язаних з валютним оборотом. Валютний ринок - це безліч людей, компаній, банків, які ведуть обмін однієї валюти на іншу маючи при цьому кожен свої інтереси і маючи спільну мету: отримання прибутку (чи мінімізація втрат) [8]. Кожен з учасників обміну змінює курс: підвищує або знижує його. Учасники валютного ринку маючи різні інтереси часто провокують конфлікт інтересів. Тому необхідною передумовою існування цього виду ринку є регулювання. Основним регулятором валютного ринку виступає держава. Метою держави, як регулятора, є встановлення найоптимальніших «правил гри» для всіх учасників цієї гри. Регулювання валютного ринку є частиною державного регулювання економіки загалом, тому має відповідати цілям державного регулювання економіки. Держава регулює валютні відносини насамперед за допомогою валютного законодавства. Саме правовими методами держава прагне отримати економічні результати. Суть правового регулювання полягає у встановленні певних обмежень, формулюванні певних правил, видачі певних інструкцій та розпоряджень кому і як діяти. Таким чином, особливо важливим функціональним призначенням державного регулювання валютного ринку вважається забезпечення реальної свободи вибору й дій власника валюти в розмаїтті виданих заборон та обмежень.

Економічну сутність державного регулювання валютного ринку доцільно розглядати в контексті економічного змісту валютного ринку, як такого. За економічним змістом валютний ринок є сектором грошового ринку, на якому урівноважуються попит і пропозиція на такий специфічний товар, як валюта [4]. За функціональним призначенням і організаційною формою – це сукупність спеціальних інститутів та механізмів, які у взаємодії забезпечують можливість

вільно придбати-купити національну та іноземну валюту на основі попиту і пропозиції [4]. Взаємодія попиту та пропозиції на валютному ринку є основним визначником валютного курсу. Функціонально валютний ринок покликаний на забезпечення умов та механізмів для реалізації валютної політики держави; створення суб'єктам валютних відносин передумов для своєчасного здійснення міжнародних платежів за поточними розрахунками та сприяння завдяки цьому розвитку зовнішньої торгівлі; формування та урівноваження попиту і пропозиції валюти й регулювання валютного курсу; страхування валютних ризиків; диверсифікація валютних резервів. І саме функціональне призначення державного регулювання валютного ринку спрямоване на виконання вищенаведених завдань.

На нашу думку, суть державного регулювання валютного ринку слід розглянути з двох протилежних сторін: а) економічна сутність державного регулювання валютного ринку полягає в створенні певного правового «коридору» рухаючись в межах якого учасник валютних відносин зможе задовольнити свої інтереси (отримати прибуток) таким чином, що прямих втрат не зазнають ні інші учасники валютного ринку, ні держава; б) економічна суть державного регулювання валютного ринку полягає в досягненні (забезпеченні) певних економічних результатів, які, в першу чергу, проявляються в підтримці стабільного валютного курсу і вирівнюванні платіжного балансу країни. Таким чином, державне регулювання валютного ринку – це сукупність заходів, що здійснює держава в особі уповноважених нею органів для регулювання всього спектру відносин, що пов'язані з використанням іноземної валюти. Основними уповноваженими органами є уряд та центральний банк. Найпоширенішими способами регулювання є правове регулювання та назвемо його так «регулювання прямої участі», коли НБУ, скажімо, як учасник валютного ринку купує чи продає іноземну валюту, тим самим здійснюючи регулювання валютного ринку за рахунок збільшення чи зменшення попиту на ринку. Тому бачимо, що валютний ринок, це ще й система економічних відносин між учасниками ринку з приводу як валютних операцій, так і зовнішньої торгівлі, надання послуг, здійснення інвестицій та будь-яких інших видів діяльності, які вимагають обміну і використання різних іноземних валют. Державне регулювання покликане створити впорядкованість, визначеність, певну прогнозованість. Для цього держава створює правову базу, що регламентує діяльність на валютному ринку.

Від політики державного регулювання валютного ринку та від ступеня втручання державних органів у валютні відносини багато в чому залежить розвиток валютного ринку. Саме втручання держави в функціонування валютного ринку обумовлюється багатьма чинниками, що визначають необхідність створення державної системи валютного регулювання. Економічна суть державного регулювання валютного ринку проявляється у його функціях:

- захист національної валюти (полягає у мінімізації зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на її купівельну спроможність);
- регламентація та регулювання банківської діяльності з валютними цінностями (визначення порядку використання іноземної валюти);
- організація системи курсоутворення, захист та забезпечення необхідного ступеня конвертованості національної грошової одиниці (встановлення порядку та способів курсоутворення);
- організація внутрішнього валютного ринку (регламентація порядку використання іноземної валюти);

- встановлення режиму та обмежень на вивезення і ввезення через кордон валютних цінностей (встановлення чітких правил щодо руху іноземної валюти з країни та в країну);
- збалансування інтересів імпортерів та експортерів (регулятор встановлює експортно-імпортний ринковий режим для підтримки, як експортерів, так і імпортерів);
- регулювання інвестицій в країну в іноземній валюті (ліцензування діяльності таких інвесторів);
- контроль за кредитуванням в іноземній валюті (регулювання валютного кредитування з метою недопущення отримання збитків як клієнтами, так і самими банками);
- прогнозування, попередження та нейтралізація коливань валютних курсів (валютні коливання суттєво впливають на діяльність багатьох суб'єктів господарювання, а тому їх нейтралізація має велике значення).

Основною об'єднуючою функцією економічної сутності державного регулювання валютного ринку, на нашу думку, є регулювання економіки, адже валютний курс, правове регулювання валютних відносин, прогнозованість та передбачуваність дій регулятора безпосередньо впливають на загальний стан економіки.

Головним органом валютного регулювання є Національний банк України. Він регулює валютні операції, видає комерційним банкам ліцензії на здійснення валютних операцій, видає суб'єктам ринку дозвіл на відкриття депозитних рахунків за кордоном. Національний банк визначає сферу і порядок обігу іноземної валюти на території країни, встановлює комерційним банкам максимальні розміри курсового ризику; визначає єдині форми обліку валютних операцій. Саме Національний банк виражає спрямованість функціонального призначення державного регулювання валютного ринку.

Варто відзначити, що державне регулювання валютного ринку регулятор може здійснювати прямо та опосередковано. До прямого валютного регулювання відносять законодавчі та нормативно-правові акти, порядок проведення операцій з валютою. Опосередковане валютне регулювання передбачає використання економічних важелів впливу на поведінку суб'єктів валютного ринку.

В Україні валютне регулювання базується на Конституції України та Законі України "Про Національний банк України", Декреті Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю", Митному кодексі України, Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність", а також нормативних актах Національного банку України, що визначають правові засади організації валютного регулювання й контролю.

Побудова та створення дієвої та ефективної системи державного регулювання валютного ринку не можливе без глибокого вивчення теоретичних аспектів (економічна суть державного регулювання валютного ринку, функціональне призначення такого регулювання, завдання даного виду регулювання), досвіду інших держав світу, існуючої в країні практики, а також перспектив розвитку цієї системи. Саме такий підхід дозволить нашій країні розробити оптимальний режим державного регулювання валютного ринку, який буде відповідати вимогам та особливостям економіці нашої країни.

Висновки: Отже, необхідність правильного розуміння економічної сутності та функціонального призначення валютного регулювання є однією з обов'язкових

умов забезпечення сталого зростання всієї економіки. При подальшому дослідженні економічної сутності державного регулювання валютного ринку та перспектив розвитку його функціонального призначення обов'язково доцільно враховувати особливості напрацювання в цій проблематиці зарубіжних країн, оскільки економіка України є відкритою і ефективність державного регулювання валютного ринку багато в чому залежить від світових тенденцій регулювання валютних взаємовідносин.

Примітки:

1. Белінська Я. Валютний механізм і принципи його структурування // Економіка України. – 2006. – № 5. – С. 19–27.
2. Береславська О. Тенденції валютного ринку України у 2004 році // Вісник НБУ – 2005 - №2 - С.18-23.
3. Важесівська Т. Валютне регулювання. Становлення та розвиток УМВБ, міжбанківського валютного ринку // Вісн. НБУ. - 2002. - №5 (Спец. вип.). - С. 22-23, 27.
4. Гроші та кредит: Підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука. — К.: КНЕУ, 2002. — 598 с.
5. Кундицький О.О. «До питання про суть державного регулювання економіки» // Національний лісотехнічний університет України – 2006 – вип.16.2 – С.302-307.
6. Півень О.М. Національний банк України Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи. «Валютний ринок та механізм його регулювання в Україні» // Вісник Дніпропетровського університету – 2008. www.gusnauka.com/25_DN2008/Economics/28899.doc.
7. Резнікова О.О. Система валютного регулювання в Україні на сучасному етапі: Автореф. дис. канд. екон. наук., спеціальність 08.04.00. «Фінанси, грошовий обіг і кредит». / К., 2001. - 18 с.
8. Доступний з <http://skeptik.dp.ua/valyutnyj-rynok.html>.

ECONOMIC CONTENT AND FUNCTION BY GOVERNMENTAL REGULATION OF THE FOREIGN EXCHANGE MARKET

B. Duda

*Ivan Franko National University of Lviv
UA-79008, Lviv, Freedom Avenue 18
E-mail: bodyamshana@rambler.ru*

Considered the economic's content and functions by governmental regulation of the foreign exchange market. Discussed were key problems and peculiarities of the governmental regulation of the foreign exchange market, their impact on Ukraine's economy and banking sector, and domestic factors that caused destabilization of the situation in the country. Given are the urgent measures to optimizations the governmental regulation of the foreign exchange market.

Key words: bank, currency, devolution, exchange rate, economic policy, economic role of government, foreign exchange, governmental regulations, central bank.

**ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ НАЗНАЧЕНИЕ
ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ВАЛЮТНЫМ РЫНКОМ****Дуда Богдан Юрьевич***Львовский национальный университет им. И. Франко**79008, г. Львов, проспект свободы 18**E-mail: bodyamshana@rambler.ru*

Рассмотрено экономическое содержание и функциональное назначение государственного регулирования валютного рынка. Обсуждены основные проблемы и особенности государственного регулирования валютного рынка, их влияние на экономику Украины и банковский сектор, а также внутренние факторы, вызванные дестабилизацией ситуации в стране. Даны неотложные меры по оптимизации государственного управления валютного рынка.

Ключевые слова: банк, валюта, девальвация, обменный курс, экономическая политика, экономическая роль государства, иностранна валюта, государственное управление, центральный банк.